

Understanding cultural codes is essential for anyone engaging in cross-cultural communication, as it enhances mutual respect and effective interaction between diverse groups.

Cultural imperialism theory suggests that smaller countries are losing their cultural identity due to the dominance of media-rich nations, which impose their own cultural values and media upon them. This dominance leads to a form of cultural homogenization where less dominant cultures consume and adopt the characteristics of more dominant ones. Instead of focusing on what media does to people, this theory asks what people do with media. It suggests that consumers use media to fulfill specific needs and desires, such as entertainment, relaxation, or social interaction. This approach has been used to study various media, including television, radio, and the internet.

The media plays a pivotal role in shaping and influencing cultural norms and values. Several theoretical models have been developed to understand the dynamics of how media impacts culture.

References

1. Hall, S. (1997). Representation: Cultural Representations and Signifying Practices. London: Sage.
2. Bourdieu, P. (1984). Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste. Cambridge: Harvard University Press.
3. Castells, M. (2009). Communication Power. Oxford: Oxford University Press.
4. McQuail, D. (2010). McQuail's Mass Communication Theory. London: Sage.
5. Couldry, N. (2012). Media, Society, World: Social Theory and Digital Media Practice. Polity.

INTERNET LEKSIKASINING TARKIBIY XUSUSIYATLARI

Nigora UMARXANOVA

Namangan davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya. *Quyidagi maqolada Internet olamiga oid so'zlarning tarkibiy xususiyatlari ko'rib chiqilgan. Sifat va ot yasovchi qoshimchalar misollar bilan tahlil qilinib, Internetga oid leksikani struktur va semantik jihatdan ko'rib o'tilgan. Internet*

leksikasida so'zlar asosan affiksatsiya usuli bilan yasaladi. Buning sababi internet oid so'zlar foydalanuvchilarga tushunarli bo'lishi uchun.

Kalit so'zlar: *internet leksikasi, qo'shimcha, affiksatsiya, so'z yasovchi, termin, sema, tarkib.*

Umumqatlamdagi so'zlar tuzilishiga ko'ra sodda, qo'shma, juft va takroriy ko'rinishlarga ega bo'ladi. Shuningdek, terminologiyada ko'p komponentli (birikma yoki izofa ko'rinishidagi) terminlar ham ko'p kuzatiladi. Yuqoridagilarga tayangan holda ingliz tili materiallar asosida internet leksikasining ayrim strukturaviy xususiyatlarini ko'rib chiqamiz. Tuzilishiga ko'ra internetga oid leksemalar sodda (bir so'zli) bo'lishi ko'proq kuzatiladi. Yuqorida aytilganidek, dasturlash, sleng bilan bog'liq ravishda soha foydalanuvchilari iloji boricha sodda so'zlardan foydalanishga harakat qilishadi.

Bir qancha o'zbek tilshunoslari internet leksikasi va unga aloqador sohalarning strukturaviy xususiyatlarini o'rganib chiqdilar.

Nargiza Odilbekovna Jumaboyeva ingliz va o'zbek tillarida kompyuter atamalarining semantik xususiyatlari haqida ko'p yozgan, har ikki tildagi IT lug'atining strukturaviy va semantik jihatlarini tahlil qilgan. Uning ishi IT bilan bog'liq terminologiyaning dinamik va doimiy rivojlanib borayotgan xususiyatini ta'kidlaydi [1].

Mehrinigor Bahodirovna Ahmedova o'zbek tilshunosligida lug'aviy birliklarning ichki tuzilishi va munosabatlarini o'rganishni o'z ichiga olgan semantik sohalarda salmoqli tadqiqotlar olib bordi. Uning ishi o'zbek leksikasini keng qamrab olgan bo'lsa-da, internet terminologiyasi bilan bog'liq bo'lgan strukturaviy tahlillar bo'yicha qimmatli tushunchalar beradi[2].

Maxudova N.T. o'zbek tilidagi telekommunikatsiya atamalarining semantik xususiyatlarini tizimli-strukturali lingvistik usullar yordamida o'rganib chiqdi. Uning tadqiqotlari Internet leksikonlarining tuzilishini tushunishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan ochiqlik, bo'linuvchanlik va ierarxiya kabi xususiyatlar asosida soha terminlarini semantik sohalarga integratsiyalashga qaratilgan[3].

O'zbek tilshunoslarining ushbu hissalarini o'zbek tilidagi internet leksikasi va unga bog'liq sohalarning strukturaviy xususiyatlarini har tomonlama tushunish imkonini beradi.

Internet leksikasida affiksatsiya usuli bilan hosil qilingan terminlar ham faol qo'llanadi. Affiks (lotincha *affixus* — biriktirilgan) — yordamchi morfema, tilning eng kichik morfemik birligi bo'lib, morfologik hosila jarayonlarida so'zning asosiga qo'shib, grammatik yoki so'z yasash maqsadlarida asosni o'zgartirishga xizmat qiladi [4].

–er so'z yasovchi qo'shimchasi eng maqsuldor qo'shimcha sanaladi. Bu qo'shimcha bilan yasalgan leksemalarni to'rt guruhga bo'lishga mumkin. Birinchisiga asosda ifodalangan ma'nosini saqlaydigan, lekin boshqa kontekstda – Internet kontekstida qo'llaniladigan leksemalar. M: *server* – tarmoq orqali unga kiradigan mijoz dasturlariga xizmat ko'rsatadigan kompyuter; *tracker* – internetdagi jarayonlarni kuzatib boradigan va foydalanuvchilarni qiziqtiradigan biror narsa sodir bo'lganda xabardor qiladigan dastur;

Ikkinchi guruhga faqat bitta konseptual semani saqlaydigan so'zlar kiradi, masalan, *lamer*, *luser*. Kundalik tilda *lamer* so'zi cho'loq ma'nosini bildiradi. Internet kontekstida *lamer* o'qimagan yoki bilimsiz foydalanuvchi degan ma'noni bildiradi. Bu yerda saqlangan sema – “biror narsa noto'g'ri, buzilgan, bir qator sabablarga ko'ra harakatlarni bajara olmaslik”dir. Oksford lug'atida bu so'z mag'lubiyatga uchragan, mag'lub bo'lgan, yutqazgan deb ta'riflanadi. Internet kontekstida *luser* sodda yoki bilimsiz foydalanuvchidir.

Uchinchi guruhni esa tilning me'yoriy birliklari tashkil etuvchi, lekin allaqachon qayta ko'rib chiqilgan, so'z yasash jarayonida metaforik ma'noda qatnashadigan hosilalar tashkil etadi. Taqqoslang: *browser* – Internetda navigatsiya qilish va ko'rish uchun dastur, *sniffer* – xakerlik hujumi uchun tarmoqdagi kompyuterning haqiqiy IP manzilini aniqlash uchun mo'ljallangan xaker kompyuter dasturi, *surfer* – Internet foydalanuvchisi, *hacker* – xaker.

To‘rtinchi guruhga -er qo‘shimchasi bo‘lmagan so‘zlar kiradi. Masalan: *mail filter* – kiruvchi elektron pochta xabarlarini tekshiradigan va foydalanuvchi uchun qiziq bo‘lmagan xabarlarni qabul qilmaydigan dastur; *finger* – bu ma’lum bir kompyuterda ro‘yxatdan o‘tgan foydalanuvchi haqida ma’lumot beruvchi dastur. *Jabber* – chatlarga ma’nosiz xabarlar yuboradigan foydalanuvchi [5].

Cyber – kompyuter yoki Internet bilan bog‘liq bo‘lgan tushunchalar uchun foydalaniladi. *cyber-grounded* – Internetga kirish imkoniga ega emas, misol: *A chastened Johnny was cyber-grounded for two week: no email, no Instant messages, no surfing, no online access at all* [6]. Bu so‘z mahsuldor element cyber – va jargon so‘zdan iborat bo‘lib, ma’nosi: *confident to one’s room or denied freedom of actions*. Bu termin odatda ota-onalari tomonidan kompyuterdan foydalanish taqiqlangan bolalarga nisbatan qo‘llaniladi. *Cyberaddict* – "kiber giyohvand", kompyuter texnologiyalari yoki virtual makonga zararli qaramlikdan aziyat chekadigan shaxs; *cyberculture* — kompyuter o‘yinlari va virtual reallik texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalanishga asoslangan madaniyatni rivojlantirishning texnokratik yo‘nalishi bo‘lgan kibermadaniyat; *cyberarts* – kiber san’at, ya’ni kompyuter san’at asarlari; *cyberattack* – kiberhujum; *cybercafe* – Internet-kafe; *subbercash* – elektron pul; *cybersecretary* – elektron robot kotibi, elektron pochta yoki telefonga javob berish mashinasi kabi telekommunikatsiyalar uchun ishlatiladigan kompyuterlashtirilgan qurilma; *cyberlaw* – kiber huquq; *cyberluddite* – internetga qarshi bo‘lgan shaxs; *cyberpunk* – anarxik turmush tarziga ega yosh dasturchi; *cyberworld* – kiberdunyo; *cybertourism* – kiberturizm. Ushbu shakllanishlarning aksariyatidagi leksikaning birinchisi kompyuterga oid, ikkinchisi oddiy, neytraldir [7].

Ba’zi o‘zaklar yangi so‘z hosil qilishda tez-tez ishlatiladi. Masalan, *mouse* – yasama so‘zlarda ko‘p ishlatiladi, masalan, *mouseclick* – sichqonchani bosish, *mousepad* – sichqoncha paneli, *mouse potato* – kompyuterda soatlab o‘tiradigan odam; *click* – murakkab qo‘shma so‘zlarda ishlatiladi, masalan, *click and buy* – bosish va sotib olish, *one click* – sichqonchani bir marta bosish, *cost-per-click* – sichqonchani bosish narxi, *doubleclick* – sichqonchani ikki marta bosish. Yuqori professional, birinchi darajali mutaxassis, kompyuter mutaxassisi *head* so‘zi bilan yasaladi, masalan, *wirehead*,

chiphead, gearhead. Web so'zi webcam – veb-kamera; *Webmaster* – veb-sayt ma'muriyati uchun mas'ul bo'lgan shaxs; *Web guru* – veb-texnologiyani yaxshi biladigan shaxs; *Webhead* – Internetda tez-tez kontent joylashtirgan shaxs; *Websmith* – veb-dizayner; web-farm – boshqa saytlarga giperhavolalarni o'z ichiga olgan veb-sayt; *Web trap* – tarmoqqa kirishga urinayotgan tajovuzkorlarni ushlash uchun foydalaniladigan sayt; *Web rot* – saytning “degradatsiyasi”, mavjud bo'lmagan sahifalarga havolalar mavjud bo'lgan sayt;

Yuqoridagilardan kelib chiqsak, internet leksikasining tuzilishi va tarkibi asos vazifasidagi tilning xususiyatlaridan kelib chiqadi. Jumladan, murakkab birikma shaklidagi terminlar yoki abbreviaturalar ingliz tilining ichki xususiyatlari va so'zlashuvchilarning psixologik-madaniy dunyoqarashidan kelib chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. <https://scienceweb.uz/publication/19614>
2. <https://archive.org/details/httpscajlpcentralasianstudies.orgindex.phpcajlparticleview1088>
3. <https://slib.uz/uz/maqola/view?id=20948>
4. Лингвистический энциклопедический словарь. Гл. ред. В.Н. Ярцева. - 2-е изд., дополненное - М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. - 709 с.
5. Обукова Оксана Вячеславовна. Социокультурные фактори формирования лексики интернета (на материале английского языка). Москва – 2007.
6. Watts, K. 21st Century Dictionary of Slang. - N.Y.: Dell Publishing, 1994.
7. Елисеева В.В. Лексикология английского языка. - СПб.: СПбГУ, 2003. - 44 с.

MADANIYATLARARO MULOQOT DISKURSI

Sarvinozxon ABDUXALIMOVA

*Qo'qon davlat pedagogika instituti,
1-bosqich tayanch doktoranti*

Annotatsiya. Ushbu maqolada biz madaniyatlararo muloqotda diskurs tahliliga lingvomadaniy jihatdan yondashish shakllari, ularning til birliklaridagi shakllari, qo'llaniluvchi metodlari va ma'no mazmunini ochib berdik. Yuqoridagilarga qo'shimcha ravishda bu sohaning rivojiga hissa qo'shgan olimlar fikrini ham tahlil qildik. Hozirgi